

on-line >>> www.alnari.rs
mail to >>> office@alnari.rs

Naziv originala:
Xavi Casinos
TREN DE VENGANZA

Copyright © RocaEditorial & Xavi Casinos, 2010

Prvi put objavljeno 2010. godine na španskom jeziku, u izdanju *RocaEditorial*

Ovo izdanje ugovoreno je preko agencije *SalmaiaLit* i izdavačke kuće *Roca Editorial*

Translation Copyright © 2011 za srpsko izdanje Alnari d.o.o.

ISBN 978-86-7710-608-9

Ova knjiga štampana je na prirodnom recikliranom papiru od drveća koje raste u održivim šumama. Proces proizvodnje u potpunosti je u skladu sa svim važećim propisima Ministarstva životne sredine i prostornog planiranja Republike Srbije.

VOZ OSVETE

Čavi Kasinos

Prevela sa španskog
Milica Maletić

alnari
PUBLISHING

Beograd, 2011.

POGLAVLJE 1

Prvi susret sa Boadom

„Jednom sam u Americi potopio celu svoju flotu kako bih sprečio da padne u ruke onom pokvarenjaku Simonu Bolivaru i njegovim pobunjenicima. Tog dana sam se zakleo pred Bogom da me više nikad niko i ništa neće naterati da ustuknem.“

U svojoj skoro šezdesetoj godini, Tomas Boada je još odisao prepoznatljivom ugladenošću i arogancijom koje je stekao dok je živio u Venecueli i na Kubi. Prošlo je već deset godina ot-kako je odlučio da se vrati u Barselonu, a grubo i odlučno lice i dalje mu je preplanulo od sunca na pučini. Upadljivi zalisci i gusti, dugi zulufi dodatno su isticali njegov tamnoputi ten. Bio je crnpurast čovek, od onih sa druge strane Atlantika što ih ljudi nikada ne iznevere kad ih jednom upoznaju. Američka

tamnoputost veoma se razlikuje od sredozemne. Postane hronična, pa se po njoj odmah prepoznaju svi koji odande dolaze.

Amerikanac Boada ostavio je prethodnog dana jedno pismo na moje ime u redakciji *Barselonesa*, dnevnog lista u kojem me je, otkako sam izašao iz zatvora, povremeno zapošljavao moj stari prijatelj Manuel Sauri. *Gospodine Rubene Kardona, želeo bih da sutra u devet razgovaram sa vama u mojoj kancelariji*, glasila je kratka poruka.

Boadina kancelarija nalazila se na Trgu Palasio, na prvom spratu velelepne građevine koju je podigao jedan drugi Amerikanac, Hose Čifre, i to naspram zgrade Berze. Luksuzna kancelarija bila je prepuna suvenira, sećanja na njegov boravak u kolonijama. Sa zidova su visili pištolji, puške i razni domorodački predmeti venecuelanskih Indijanaca i crnaca robova dovedenih u Ameriku da rade na kubanskim plantažama. Maske, čilimi, figurice svih veličina, lukovi, strele, koplja i druga čudna oprema preplavili su prostor pretvarajući ga u neku vrstu svetilišta slavne prošlosti ovog čoveka. Ipak, najvažniji predmet u Boadinoj kancelariji bilo je nešto poput igračke – na stolu nasred prostorije nalazio se model neke neobične metalne mašine sa točkovima uglavljenim u prugu.

„To je železnica“, rekao mi je Boada dok sam sa zanimanjem posmatrao tu mašinu. „Znate li šta je železnica, Kardona?“

„To je kao neka kočija bez konja koju su izumeli Englezi i koja radi na paru i kreće se po gvozdenom putu neviđenom brzinom. Takođe sam čuo da ste uložili svoje bogatstvo u taj izum“, odgovorio sam pokušavajući da prikažem više znanja nego što sam uistinu posedovao.

„Kardona, željeznica je progres, budućnost prevoza putnika i robe. Već postoji u Engleskoj, pa čak i na Kubi, a nadam se da će uskoro biti izgrađena i u Španiji. Šta još znate o željeznici?“

„Ono što piše u novinama – da vi pravite jednu od njih“, trudio sam se da ostavim utisak.

„Dobro ste obavješteni. Zbog toga sam vas i pozvao da dođete. Ali, molim vas, sedite. Hoćete li cigaru?“

Sve do tada, razgovarali smo stojeći pred maketom željeznice. Boada je seo za svoj sto; a ja naspram njega. Bio je to sto od masivne hrastovine, a na njemu je ležalo nekoliko hrpa papira i jedna drvena lakirana kutija, koju je otvorio i ponudio me cigarom. On je jednu već pušio kada sam ušao u kancelariju.

„Kubanske su, iz Kabanjasa, iz najbolje fabrike duvana u Havani“, objašnjavao mi je dok sam uzimao jednu. „Prave ih mulatkinje i to iznenađujuće vešto. Znete li kako zavijaju listove duvana? Obrću cigaru duž butine. Erotično, zar ne?“

Dok sam palio cigaru i duvao prve oblake dima, Boadina objašnjenja o proizvodnji havanskog duvana odvela su moju maštu ka lascivnim fantazijama. Ono što su moje usne držale nekad je klizilo butinom neke raskošne Kubanke. Nikada nisam bio na Kubi, ali mogu da zamislim te mulatkinje u oskudnoj odeći kako izluđuju Evropljane koji se iskrcaju u Havani.

„Kao što ste rekli“, nastavio je Boada grubo me otrgnuvši od mojih grešnih misli, „gradim željeznicu, prvu koju će Španija imati. Povezivaće Barselonu i Mataro, moj rodni grad. To je veoma važan poduhvat u koji ulažem veliku sumu novca, ali ne shvataju svi značaj napretka pa radove neprestano sabotiraju. Danju stavimo drvene grede za prugu, noću ih iščupaju. Prete mojim inženjerima, a nepoznati ljudi napali su neke radnike

dok su radili. Želim da otkrijete ko stoji iza ovih napada i da štitite liniju do svečanog otvaranja.“

„Sumnjate li u nekoga?“, upitao sam ga.

„U ovom gradu ima mnogo ljudi koje bi moj neuspeh usreo. Otkrivanje krivca biće vaš posao.“

„Zašto mislite da ja mogu da rešim vaš problem?“, upitah ga.

Pre nego što je odgovorio, Boada je otvorio jednu od fioka svog pisaćeg stola i izvadio dokument. Nameštajući se u fotelji, pogledao je u papir i počeo da deklamuje:

„Ruben Kardona. Bivši policajac, istakao se svojim kvalitetima i darovitošću u sprovođenju istraga. U njegova postignuća ubrajaju se pronalaženje i hapšenje ubice sedamnaest starica i vraćanje jednog komada nakita velike vrednosti, koji su ukrali francuskom konzulu Ferdinandu de Lesepsu. Njegov besprekorni dosije, međutim, nije sprečio da bude izbačen iz korpusa zbog svojih radikalnih ideja. Učestvovao je u buni protiv Espartera septembra 1843. godine i u pokušaju opsade Citadele. Dve godine kasnije aktivno je učestvovao u pobuni regruta. Uhapšen je i zatvoren u Citadeli.“

Boada je načinio proračunatu pauzu, na nekoliko trenutaka je podigao oči sa papira i pomno me pogledao. Imao je u rukama celu moju prošlost, od čega sam se sledio i zanemio. Pre nego što sam mogao nešto da promucam, nastavio je:

„Nakon što je pušten na slobodu, bez uspeha je pokušao da se vrati u policiju. Već neko vreme preživljava kao samostalni istraživač i telohranitelj. Ne ide mu baš najbolje i teško sastavlja kraj s krajem.“ Boada je ponovo stavio dokument u fioku. „U redu, Kardona, kao što vidim, imate mnogo petlje, a malo novca. Prvo će mi veoma dobro doći, a što se tiče onog drugog,

spreman sam da vam plaćam sto reala nedeljno sve do svečanog otvaranja željeznice.“

Pokušao sam da prikrijem iznenađenje, ali mislim da je bilo bezuspešno. Sto reala tokom nekoliko nedelja, možda i meseci, u velikoj meri bi me izvukli iz bede.

„Veoma ste velikodušni, gospodine Boada“, nisam mogao ništa drugo do da odgovorim.

„Ne zavaravajte se, Kardona“, oštro je reagovao, „nije reč o velikodušnosti. Ovo je trgovinska razmena. Dobro ću vam platiti, ali zauzvrat očekujem odgovarajući rad i rezultate.“

Načinio je novu pauzu. Gledao me je. Još nisam mogao da poverujem u tu poslovnu ponudu.

„Dobro, prihvatate li?“, upitao me je konačno.

Nisam mogao da odbijem. Tog ponedeljka, 27. marta 1848. godine, mislim da je moja situacija bila još gora od one opisane u Boadinom izveštaju.

„Dogovoreno“, rekoh, „ali moraćete da mi date nešto novca unapred...“

„Izvolite sto obećanih reala, i još sto kao bonus.“

Boada mi je pružio i bonus. Nikada pre nisam u rukama držao toliko svog novca.

„Takođe će mi biti potrebni planovi izgradnje i sva dokumentacija koju mi možete pružiti“, dodao sam.

„Mislio sam i na to“, brzo je odgovorio, istovremeno stavljajući na sto jednu kožnu torbu prepunu papira. „Verujem da su unutra svi dokumenti koji će vam biti potrebni. Ako zafali nešto što bi moglo da vam pruži još neke podatke, ne ustručavajte se da ih zatražite od mene. Predlažem vam“, dodao je, „da večeras posetite mog šefa gradilišta. Smešten je sa svojim

timom u jednom logoru pokraj reke Besos, pored mosta koji prelazi preko nje. Zove se Hulijan Partal. Odvešće vas moj sluga Fransisko. Moraćete tamo da provedete noć jer će dotad zatvoriti kapije zidina. Sve sam već uredio: Fransisko će vas u šest čekati sa dva konja kod Kapije Don Karlosa. I ne zaboravite da me obaveštavate o svom napretku.“

Ustao sam sa stolice na kojoj sam proveo razgovor. Rukovao sam se sa Boadom i krenuo iz kancelarije. Kada sam već bio na vratima, doviknuo mi je:

„Trenutak, Kardona! Molim vas, sačekajte sekundu!“

Okrenuo sam se i ponovo ga osmotrio. Stajao je i kroz prozor gledao ka Ulici Isabele II, prema kojoj je okrenuto pročelje Čifreove zgrade. Potom je, ne skidajući pogled sa ulice, rekao:

„Mene politika više ne zanima, Kardona, a s obzirom na moj trenutni finansijski status, shvatićete da mi cilj nije da se pomoću železnice dodatno obogatim. U Americi sam stekao dovoljno bogatstva da će moji sinovi, a verovatno i unuci, moći lagodno da žive sve do smrti od imanja koja će naslediti. U Americi sam, Kardona, radio neke stvari na koje nisam previše ponosan. Jedino što me u ovom trenutku mog života pokreće jeste da ostavim nešto što će vredeti truda i po čemu će me pamtiti.“ Stari Boada je na nekoliko trenutaka prestao s arogantnom grubošću s kojom me je dočekaao. „Pre nego što sam se vratio u Španiju“, nastavio je, „na Kubi sam kao akcionar učestvovao u konstrukciji jedne železničke linije. To mi je dalo ideju da, kada se vratim, izgradim jednu liniju koja će spajati Barselonu i Mataro. Ovo je bio moj san poslednjih godina i sad želim da postane stvarnost. Želim da me pamte kao čoveka koji je u Španiju uveo železnicu, a ne kao povratnika iz Amerike mutne

prošlosti.“ Potom je prestao da gleda kroz prozor. Okrenuo se i zamolio me gotovo preklinjući: „Pomozite mi, molim vas!“

„Učiniću sve što mogu, uveravam vas“, odgovorio sam mu. „Doviđenja, gospodine Boada.“

Po izlasku iz Boadine kancelarije susreo sam se sa jednim crncem, bez sumnje sa njegovim slugom. Nije bilo teško zaključiti da je proveo godine sa Boadom i da ga je on poveo sa sobom iz Amerike. U Barseloni se pričalo da je povratnik Boada zgrnuo bogatstvo trgujući robljem. Doduše, to isto se pričalo o svakom ko je prešao okean. Zapitao sam se da li je taj sluga bio jedan od nesrećnika zarobljenih na obalama Afrike i prebačenih na američke plantaže. Dok smo se mimoilazili, ništa mi nije rekao, samo je načinio jedan pokret glavom u znak pozdrava. Kada je ušao u kancelariju, mogao sam da čujem Boadu:

„Uđi, Fransisko, uđi.“

POGLAVLJE 2

Bunjueli pred Berzom

Otišao sam iz Boadine kancelarije kao nov čovek. U džepu sam nosio dvesta reala koji su mi otvarali mogućnosti kakve pre samo jednog sata nisam mogao ni da zamislim. Moja ekonomska situacija se pogoršavala već nekoliko meseci. Čak sam morao da napustim sobu koju sam iznajmljivao u jednoj gostinskoj kući u Ulici Karmen. Moj jedini prihod bio je nekolicina reala koje je moj stari prijatelj Manuel Sauri mogao da mi plati za neke biltene u *Barselonesu*. Pre dva meseca mi je dopustio i da spavam u novinskoj redakciji. Činilo mi se da se u mom životu danas napokon desio preokret.

U prizemlju Čifreove zgrade, tik pored kafane *Sedmora vrata*^{*}, nalazila se Bunjuelerija^{**} čika Nela. Odlučio sam da načnem svoje bogatstvo i dopustim sebi mali hir. Nisam mnogo

^{*} Šp. *Les Set Portes*, danas poznati restoran u Barseloni. (Prim. prev.)

^{**} Šp. *buñuelería*, prodavnica u kojoj se prodaju bunjueli, vrsta peciva prženog u ulju. (Prim. prev.)

razmišljao, već sam odmah seo za jedan od stočića ispod nadstrešnice. Naručio sam od konobara napitak od ostrike i četiri bunjuela. U slast sam ih smazao. Ništa nisam jeo od juče u podne, a i to zahvaljujući, kao i uvek, Saurijevoj velikodušnosti. Zato su bunjueli bili božanstveni.

Preda mnom se uzdizala Lonha, u čijoj unutrašnjosti se u ove sate odvijala živa berzanska aktivnost. Baš za malim stolom pored mog, jedan berzanski agent čitao je beleške iz neke knjižice i jeo galete s čokoladom. Nisam želeo da protraćim priliku pa sam mu se obratio.

„Oprostite, gospodine.“

Neznanac je podigao pogled sa knjižice kako bi mi posvetio pažnju, ne skrivajući pritom izvesnu iznerviranost zbog prekidanja.

„Vi radite na Berzi, zar ne?“, upitao sam ga.

„Upravo tako.“

„Vidite“, počeo sam, „danim čitam u novinama o železnici i voleo bih da znam da li bi bilo unosno da kupim akcije.“

Agent me je pogledao sa dozom skepse. Iako moj spoljašnji izgled nije odavao siromaštvo u kojem sam se nalazio, nisam bio ni nalik nekome ko kupuje akcije. Međutim, odlučio je da bude ljubazan.

„Svojim klijentima ne bih savetovao ulaganje.“

„O, zaista?“, uzviknuo sam glumeći iznenađenje.

„Malo je onih koji veruju u budućnost železnice, osim onog Amerikanca... Kako li se beše zove?“

„Boada“, istakao sam.

„Tako je, Boada. Ljudi“, nastavio je on, „ne veruju u propovednike progresa. Lično mislim da je to moda koju su doneli

Englezi, a stanovnici Barselone ne vole Engleze. Poslušajte me, ne upuštajte se u tu avanturu. Ako želite da ulažete, investirajte u fabrike tekstila. One svakako obećavaju napredak.“

„Naravno“, rekao sam kao da uvažavam njegov savet. „Kažu da je izum parne mašine doneo revoluciju i u tkanju.“

„Tako je. Kupite, na primer, akcije Espanja industrijala.

„A zar ne verujete da parna mašina može doneti revoluciju i u transportu?“

Agent verovatno nije očekivao ovakvo rezonovanje pa tokom nekoliko trenutaka nije znao šta da odgovori. Na kraju je kratko rekao:

„Ne verujem.“

Razgovor se u tom trenutku završio pa se ponovo skoncentrisao na svoju čokoladu, galette i knjižicu.

A i ja sam. Dao sam jedan real za piće i bunjuele. Prešao sam Ulicu Isabele II, krenuo ka Trgu San Sebastijana pa sam, obišavši oko Berze, Ulicom Fusterija dospeo u Ulicu Anča, u kojoj se na uglu sa Ulicom Regomir nalazila redakcija *Barselonesa*.

POGLAVLJE 3

Soba u Ulici Flasers

Štamparija Manuela Saurija bila je jedna od najvažnijih u Barseloni. Zapošljavala je četiri stalna radnika, a nekad i više ako bi se posao nagomilao. Osim novina, tamo je čuvana i pozamašna zbirka dokumenata. Ono što me je najviše privlačilo u tom lokalima bio je snažan i napadan miris mastila. Zbog nekih misterioznih hemijskih procesa, udisanje isparenja mastila izazivalo je u meni određenu vrstu hiperaktivnosti koju sam pre toga osetio samo zbog mirisa baruta. Slično je pijanstvu. Međutim, dok od alkohola pre ili kasnije zaspim, barut i mastilo imali su suprotan efekat – svih pet čula dođu u stanje pripravnosti. Barem kod mene.

Članke koje sam povremeno objavljivao u *Barselonesu* pisao sam u štampariji. Zahvaljujući efektu isparenja mastila, tekstovi su gotovo sami izlazili iz pera. Kad završim, lično sam sastavljao

kutije sa olovnim slovima i razmacima. Sauri me je naučio i uživao sam u tome. Bilo je veoma zanimljivo.

Kada mi je pre dva meseca Sauri ponudio štampariju kao sklonište tokom noći, gotovo da sam poskočio od sreće. Ipak, problem je bio što mi miris mastila, zbog tog uzbuđujućeg efekta, nije davao da spavam. Prošle su dve nedelje dok mi nagomilani umor nakon retkih sati sna, koje sam takođe jedva uspevao da sastavim, nije pomogao da se priviknem.

Čim sam tog jutra ušao u štampariju, preneo sam Sauriju dobre vesti o razgovoru sa Boadom.

„Sada ću moći da potražim smeštaj i da prestanem da zlopotrebljavam tvoje gostoprimstvo“, zahvalno sam mu rekao.

„Žao mi je što nisam mogao da ti ponudim nešto bolje. I dalje možeš da prespavaš ovde kad god ti zatreba.“

Zahvalno sam klimnuo glavom. Sauri je bio jedan od najboljih prijatelja koje sam sačuvao iz doba revolucija. Dok se on vraćao svom poslu u štampariji, uzeo sam jedan primerak *Barselonskog dnevnika* da pregledam oglase za izdavanje koji su obično redovno objavljivani. Ubrzo sam našao baš ono što sam želeo:

GOSPOĐA UDOVICA, U ULICI FLASADERS
BROJ 31, ČETVRTI SPRAT, IZNAJMLJUJE
SOBU MUŠKARCU, CENA PO DOGOVORU.

Pročitavši oglas, odmah sam se uputio na tu adresu. Ulica Flasaders nalazi se veoma blizu Ulice Montkada. Iako kuće ne izgledaju kao palate iz ove druge, zgrada s brojem 31 imala je četiri sprata, a u njoj su verovatno živeli radnici i zanatlije.

Donja Mercedes bila je vlasnica jednog stana na četvrtom spratu. Ulaz je bio mali, a stepenice uske. Unutra je bila gvozdena ograda sa koje su mnogi delovi odsečeni, što je bilo uobičajeno u tom delu Barselone. Priča se da su ih 1714. godine povadili branioci grada kako bi napravili metke kada je situacija zbog nestašice municije postala očajna.

Popevši se na četvrti sprat, pokucao sam na vrata. Otvorila mi je jedna starija žena.

„Dobar dan, dolazim zbog oglasa za sobu.“

Žena me je nekoliko trenutaka posmatrala pokušavajući da oceni da li je bezbedno u svoju kuću pustiti nekog kao što sam ja. Mora da sam prošao test jer mi je nakon nekoliko sekundi dozvolila da uđem. Bio je to mali stan. Pored ulaza se nalazio jedan mali salon sa drvenim stolom i četiri stolice, do zida su stajale vitrine sa jednostavnim posuđem, a ambijent su upotpunjavala dva portreta, za koja sam pretpostavio da su porodična, i jedna drvena fotelja kraj vrata malog balkona. Do salona su vodila tri vrata, dvojica zatvorena – sigurno su bila vrata posebnih soba, a treća otvorena i kroz njih se videla minijaturna kuhinja. Žena me je ponudila da sednem na jednu od stolica.

„Cena je četiri reala dnevno za sobu. Bez hrane.“ Gospođa je odmah prešla na stvar.

„Mogu li da je vidim?“

Ustala je i otvorila vrata koja su bila tačno iza, sa leve strane ulaza. Pošao sam za njom i bacio pogled na sobu. Kao što sam i pretpostavio, bila je mala, kao i ostatak stana. Imala je jedan krevet, škrinju, uzak sto koji bih mogao da koristim kao pisali i jedan prozor sa pogledom na kulu Citadele. Bila je daleko od toga da je luksuzna, ali to nisam ni tražio.

„Uzeću je“, rekao sam konačno.

Vlasnica stana ništa nije rekla. Pokazala mi je rukom na salon, zatvorila vrata sobe i jednim pokretom mi stavila do znanja da ponovo sednem.

„Slušajte, delujete kao dobra osoba, ali shvatićete da bih volela da znam nešto o vama pre nego što vam iznajmim sobu. Živim sama otkako mi je muž umro pre pet godina. Potreban mi je novac, ali i spokojstvo, želim da mi je podstanar časa osoba“, rekla je.

„Savršeno vas razumem, gospođo. Zovem se Ruben Kardona i bio sam policajac. Sada radim za železnicu, a takođe pomažem i u štampariji Manuela Saurija“, ograničio sam se u objašnjavanju.

„To oko železnice je nešto loše?“

„Ne, to je progres“, odgovorio sam.

„Moj muž je radio za jednog saj džiju u Ulici Union. Noću bi čitao u toj fotelji i govorio mi o progresu. Ja baš i ne znam šta je to, ali on je govorio da je to dobro. Možete da ostanete. Naplaćujem unapred.“

Platio sam joj za dve nedelje nakon čega mi je dala jedan set ključeva.

„Veliki ključ je za ulazna vrata, ali brava je već godinama pokvarena“, objasnila mi je donja Mercedes.

„Hvala vam. Kasnije ću doneti svoje stvari. Uzgred, ovu noć ću provesti van grada.“

„Nešto u vezi sa progresom?“

„Tako je“, odgovorio sam joj nasmevano i otišao.

POGLAVLJE 4

Čarke sa saboterima

U dogovoreno vreme, otišao sam do Kapije Don Karlosa kako bih se sastao sa Fransiskom. Bio je to ulaz kroz zidine postavljen više ka severoistoku, između Citadele i malog utvrđenja pored plaže. Kako bih došao do tamo, morao sam proći proplanak između zidina na moru, Barselone i Citadele. Na toj čistini se upravo gradila železnička stanica, odmah pored arene za borbu s bikovima, a pruga ka Matarou prolazila je baš kroz Kapiju Don Karlosa.

Zatekao sam Fransiska kako me čeka sa unutrašnje strane kapije. Počelo je da se smrkava i bilo je hladno, iako ne onoliko koliko obično bude u ovo doba godine. Već sam preneo svoje oskudne stvari, koje sam čuvao u Saurijevoj štampariji, u sobu koju sam iznajmio od donje Mercedes. Obukao sam jedan kratak kaput, ispod kojeg sam, obešene o jedan kaiš, skrivao dva

napunjena pištolja. Boada mi je pričao o saboterima i bilo je neophodno da budem na oprezu. Nikad se ne zna na koga može da se naleti u ovakvim slučajevima.

„Dobro veče“, pozdravio sam Boadinog slugu, koji se ograničio na klimanje glavom i na to da mi pruži uzde jednog konja.

Nije bilo prvi put da vidim osobu obojene kože, ali Fransisko je zaista bio upečatljiv. Nije bio mnogo visok, ali je očigledno veoma jak. Sudeći po sedim vlasima što su se pomaljale kroz njegovu crnu kovrdžavu kosu, izračunao sam da je sličnog godišta kao i Boada. Koža mu je bila zaista tamna i pitao sam se da li je slobodan ili rob. Uopšte nisam sumnjao da je, iako možda sad nije, nekada sigurno bio sužanj. Nadao sam se da je sada slobodan jer sam prezirao ropstvo. U teoriji, ono je u Španiji ukinuto pre trideset godina, ali trgovina robljem se u poslednje vreme u američkim kolonijama znatno povećala ne obećavajući da će uskoro prestati.

Uzjahali smo konje i prošli kroz kapiju kako bismo krenuli ka groblju, putem koji je pratio već izgrađenu prugu. Stražar koji je na nju motrio sa zidina odmah je opazio naš dolazak, što je bez sumnje bio najuzbudljiviji događaj kojem je prisustvovao tokom nekoliko prethodnih sati.

Iako to nije bio prvi crnac s kojim sam se susreo u životu, bio sam siguran da je prvi kome sam se obratio. Odlučio sam da Fransisko bude i prvi crnac koji će mi nešto odgovoriti. Zato sam bio uporan i upitao ga:

„Da li je dug put do logora?“

„Malo više od jednog sata ako se ne budemo zadržavali“, odgovorio je Fransisko.